

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การค้นคว้าแบบอิสระครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องซึ่งสรุปสาระสำคัญ โดยแบ่งเป็นหัวข้อ และมีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

2.1 แนวคิดและทฤษฎี

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมพุทธศาสนากับการเมือง

2.1.2 แนวคิดพุทธธรรมกับการปกครอง

2.1.3 แนวคิดเรื่องธรรมราชา

2.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับผู้ปกครอง

2.1.5 แนวคิดเรื่องการกล่อมเกลากษัตริย์

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมพุทธศาสนากับการเมือง ¹

พระมหาจรรยา สุทธิญาณ (2541: 9) ได้กล่าวว่าศาสนากับการเมืองมีคุณูปการต่อกันและกัน การเมืองช่วยแก้ปัญหาประชาชนด้านทางกายและวัตถุ ส่วนธรรมะหรือศาสนามีส่วนร่วมช่วยแก้ปัญหาและพัฒนาทางด้านจิตใจ นอกจากพระมหาจรรยาแล้วที่กล่าวถึงพุทธศาสนากับการเมือง

พระมหาสมชัย กุศลจิตโต (2543: 103) ยังได้กล่าวว่า การเมืองนั้นไม่ใช่จะแยกขาดไปจากคณะสงฆ์ คณะสงฆ์ต้องรู้ต้องตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา แม้แต่เรื่องการปฏิรูปการเมืองนี้ก็เช่นกัน การปฏิรูปการเมืองไม่ใช่เรื่องของการจัดสรร หรือจัดการแก้ไขปรับปรุงรับธรรมนูญหรือจัดตั้งแวดล้อมสิ่งที่จะอำนวยให้การเมืองสะอาดบริสุทธิ์เท่านั้น แต่เรื่องการเมืองที่จะปฏิรูปสัก ๆ เป็นเรื่องของศีลธรรมของชาวบ้านโดยเฉพาะจิตสำนึกเรื่อง

¹ เนติวุฒิ เคารพปรีชา, พระมหา.ความร่วมมือของพระสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2550.

เกลียดชังกลัวบาป ความซื่อสัตย์สุจริต ความเป็นคนมีอุดมการณ์มีอุดมคติที่จะเข้าไปปรับใช้
ประชาชน ไม่เห็นแก่ตัว ดังข้อสรุปในเรื่องนี้ของพระมหาประบุรว่า พระมหาประบุร ธรรม
จิตโต (2539: 71) ได้สรุปพัฒนาการปกครองของพระสงฆ์ไทยว่า การรับและเลิกใช้
รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์แต่ละครั้ง ล้วนเป็นผลจากความริเริ่มและความพยายามของ
อำนาจรัฐ คณะสงฆ์มีสิทธิใช้รูปแบบการปกครองตนเองที่ไม่ขัดหรือแย้งกับระบอบการ
ปกครองของฝ่ายอาณาจักรในยุคนั้นๆ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือคณะสงฆ์มีปกติก้อยตาม
กฎหมายบ้านเมือง ทั้งนี้เพราะมีพุทธพจน์สนับสนุนทำที่ดังกล่าวไว้ว่า “อนุชานามิ ภิกขเว
ราชานํ อนุวตฺติตุ” ภิกขุทั้งหลาย เราอนุญาตให้คล้อยตามพระราช

สอดคล้องกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรและศาสนจักรในทางการเมือง
ของ สมบูรณ์ สุขสำราญ (อ้างใน อนันต์ วิริยะพินิจ, 2525: 15) ว่า “ผู้มีอำนาจทางการเมือง
ซึ่งอยู่ในรูปแบบไหนก็แล้วแต่คงจะมองเห็นความดีงามบางอย่างในพุทธศาสนาอย่างน้อย
ที่สุดก็มองเห็นว่า พุทธศาสนาอาจจะทำให้ความชอบธรรมในอำนาจของตัวเองได้หลายๆ
ทาง เพราะว่าในคำสอนก็มีแนวทางหลายๆ อย่างเช่น ทศพิธราชธรรม ถ้ารับมาบางส่วน
ชาวบ้านก็จะมีความนับถือในอำนาจการปกครองจึงมองได้ว่า ผลประโยชน์ทั้งสองฝ่าย
คือศาสนจักรและอาณาจักรมาตรงกันเข้าพอดี คือต้องการซึ่งกันและกัน เพื่อเกื้อกูลซึ่งกัน
และกัน ฝ่ายศาสนจักรต้องการอำนาจทางการเมือง สนับสนุนให้ตัวเองสามารถเผยแผ่
ธรรมะ หรือความเชื่อของตนเองไปได้ไกลที่สุดเท่าที่จะมากได้ ทางฝ่ายผู้กุมอำนาจรัฐก็
อยากจะได้ความชอบธรรมในอำนาจทางการเมืองของตัวเองเพิ่มมากขึ้น” และยังได้แสดง
ความคิดเห็นอีกว่า “ผู้ปกครองหรือกษัตริย์จำเป็นที่จะต้องมีอุดมการณ์พื้นฐานบางอย่างมา
สนับสนุนอำนาจของตัวเอง และก็บังเอิญที่จะเรียกว่าเป็นอุดมการณ์ก็ได้ ซึ่งแฝงอยู่ใน
เนื้อหาสาระของพุทธศาสนานั้น มันมีหลายอย่างสอดคล้องกับความต้องการของผู้ถูก
ปกครอง เป็นต้นว่า พุทธศาสนานั้นสอนให้คนยอมรับในอำนาจ แนนอนที่สุดในสาระ
จริงๆ แล้วพุทธศาสนาอาจจะไม่ได้ว่าอย่างนั้น แต่ว่าสสาระนั้นเปิดโอกาสให้ตีความ
เช่นนั้น”

ในประเด็นเดียวกันนี้ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2518: 67)² ได้ชี้ให้เห็นบทบาทของผู้ปกครอง
กับสงฆ์ในสมัยสุโขทัยว่า “ในช่วงก่อนการตั้งกรุงสุโขทัยนั้น พุทธศาสนิกายเถรวาทได้
แผ่ขยายอิทธิพลทั่วไป เป็นขบวนการของความเชื่อแบบใหม่ ที่แทรกซึมไปในหมู่ของ

² ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, อำนาจการเมืองของอาณาจักรสุโขทัย, วารสารธรรมศาสตร์, ปีที่ 5 เล่ม 2 ตุลาคม ,
2518.

ประชากรจำนวนมากดินแดนมอญ ซึ่งอยู่ในเขตพม่าตอนล่างนั้นกลายเป็นดินแดน ศูนย์กลางของพุทธศาสนา พระเจ้าแผ่นดินหรือผู้ปกครอง ได้ใช้พุทธศาสนาเป็น เครื่องช่วยในการปกครองอยู่ไม่น้อย พุทธศาสนาได้เปรียบในแง่ที่มีพระสงฆ์ที่สามารถจะ แฝ่ขยายสั่งสอนประชาชน ทั้งยังเป็นศาสนาที่มีข้อเรียกร้องจากผู้เชื่อร่วมกันในหมู่ ประชาชนไปได้อย่างกว้างขวาง เป็นการสร้างความเชื่อร่วมกันในหมู่ประชาชน ทั้งยังเป็น ศาสนาที่ใช้เหตุผลมากขึ้นกว่าลัทธิของการนับถือผี ฉะนั้นพุทธศาสนาจึงแผ่ขยายไปทั่ว ทั่วได้กลายเป็นศูนย์กลางของชุมชน รวบรวมให้ประชาชนตั้งหลักแหล่งอยู่เป็นที่ เป็นทาง และสามารถควบคุมได้โดยผ่านองค์กรพุทธศาสนา คือ คณะสงฆ์ซึ่งมีองค์การเป็นลำดับ ชั้นควบคุมกัน ตั้งแต่เมืองหลวงซึ่งมีพระสังฆราชเรื่อยไปจนเจ้าอาวาสในวัดเล็ก ๆ ตาม ตำบล หมู่บ้านต่าง ๆ” และยังได้กล่าวถึงบทบาทของสถาบันศาสนาในสมัยอยุธยาไว้ว่า “กษัตริย์อยุธยาทรงเข้าพระทัยถึงความสำคัญของศาสนาเป็นอย่างดี ในสมัยอยุธยาตอนต้น กษัตริย์เกือบทุกพระองค์ทรงบำรุงศาสนาพุทธอย่างแข็งแรง ไม่เพียงเพื่อ “กรรมดี” เท่านั้น แต่เพื่อผลทางการเมืองอีกด้วย สิ่งที่สำคัญที่สุด คือการสร้างหรือซ่อมแซมวัด การสร้างวัด นอกจากเพื่อความพอใจแก่คณะสงฆ์ อันเป็นผู้นำที่ทรงอำนาจในสังคมชนบทเท่านั้น หากยังเพื่อให้ประชาชนได้ตั้งถิ่นฐานกันรอบๆ วัดอีกด้วย ในแง่นี้จะได้หลักประกันว่าจะ มีกำลังพลพร้อมในที่เฉพาะตามต้องการ ซึ่งมักจะเป็นตามรอบๆ เมืองหลวง จึงเป็นที่ น่าสังเกตว่าหลังจากการสถาปนาอยุธยาขึ้นในปี พุทธศักราช 1893 มักจะมีการสร้างวัด รอบๆ เมืองหลวงอยู่เสมอ”

แม้กระทั่งในรัชสมัยรัตน โกสินทร์ก็ได้มีการนำหลักการทางพระพุทธศาสนา มา ประยุกต์ใช้ในการปกครองเช่นเดียวกัน ดังที่ สายชล สัตยานุรักษ์ (2546: 193)³ กล่าวว่า ความคิดทางการเมือง ที่ชนชั้นนำในรัชกาลที่ 1 สถาปนาขึ้นเพื่อเป็นอุดมการณ์ของรัฐ เป็นความคิดที่เลือกสรรมาจากความคิดทางพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้ความคิดทางการเมือง นั้นจึงมีรากฐานอยู่บนหลักการของพุทธศาสนาที่ได้รับการเน้นโดยชนชั้นนำในเวลานั้น จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาได้เข้ามามีบทบาทต่อการปกครองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และผู้ปกครองหรือพระเจ้าแผ่นดิน ก็มีส่วนสำคัญในการใช้พระพุทธศาสนาในการ ปกครองเช่นเดียวกัน ซึ่งอาจจะมี ความแตกต่างกันบ้างตามยุคตามสมัยเท่านั้นเอง แต่โดย เนื้อแท้แล้วการเมืองไทยไม่เคยปฏิเสธบทบาทของพุทธศาสนาเลย

³ สายชล สัตยานุรักษ์. พุทธศาสนากับแนวคิดการเมือง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (2325 - 2352). กรุงเทพฯ : กรมศาสนา, 2546.

2.1.2 แนวคิดพุทธธรรมกับการปกครอง⁴

วิรัช ธีรพันธุ์เมธี (2543: 24) ได้อธิบายถึงระบอบการปกครองในทางพระพุทธศาสนาเรื่องอธิปไตย (Sovereignty) ไว้ว่า อธิปไตย แปลตามตัวอักษรว่า “ความเป็นใหญ่” ในทางการปกครองหมายถึงอำนาจสูงสุด เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของความเป็นรัฐในปัจจุบัน ซึ่งจะขาดเสียมิได้ พระพุทธเจ้านำคำนี้มาอธิบายความหมายการปฏิบัติธรรมของภิกษุ แต่ก็สามารถนำมาอธิบายในเชิงการปกครองได้ โดยพระพุทธองค์ได้ตรัสเรื่องอธิปไตยไว้ว่ามีอยู่ 3 ประการ คือ

1. **เอกอธิปไตย** อำนาจสูงสุดขึ้นอยู่กับบุคคลคนเดียว ซึ่งหมายความว่าบุคคลคนเดียวเป็นศูนย์รวมแห่งอำนาจปกครองทั้งหมด กล่าวคือ อำนาจบริการ อำนาจตุลาการ และอำนาจนิติบัญญัติ รวมอยู่ที่บุคคลคนเดียวกัน บุคคลอื่นเพียงเป็นผู้รับสั่งหรือนโยบายไปปฏิบัติให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของเจ้าของอำนาจเท่านั้น เช่นในระบบกษัตริย์แบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ องค์พระมหากษัตริย์ จะทรงเป็นศูนย์รวมอำนาจการปกครอง หากเป็นระบบสาธารณรัฐ ประมุขหรือประธานประเทศ หรือประธานาธิบดี จะเป็นศูนย์รวมอำนาจ ซึ่งมักจะเรียกระบบนี้ว่าเป็นระบบ “เผด็จการ”
2. **โลกอธิปไตย** อำนาจสูงสุดขึ้นอยู่กับความเห็นของคนส่วนใหญ่ ซึ่งหมายความว่าประชาชนส่วนใหญ่มีความเห็นอย่างไร ก็ถือเอาตามนั้น โลกอธิปไตยนี้ ปัจจุบันมีใช้ในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ถ้าเป็นประเภทประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy) ก็จะทำให้ประชาชนทั้งประเทศมาประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับกิจการบ้านเมือง ประชาธิปไตยโดยตรงจะนำมาใช้ในประเทศเล็ก ๆ เช่น นครรัฐต่างๆ ของกรีกโบราณ เป็นต้นและประเภทประชาธิปไตยโดยอ้อม (Indirect Democracy) ซึ่งเป็นประชาธิปไตยแบบตัวแทน กล่าวคือเมื่อไม่สามารถนำประชาชนมาประชุมแสดงความคิดเห็นพร้อมกันได้ทั้งประเทศ ก็ให้ประชาชนเหล่านั้นเลือกตัวแทนของตนขึ้นมาทำหน้าที่แทน ตัวแทนเหล่านั้นออกเสียงหรือแสดงความคิดเห็นอย่างไร ก็ถือว่าเป็นความคิดเห็นของบุคคลที่เลือกตนมา
3. **ฉัฆมาธิปไตย** อำนาจสูงสุดอยู่กับธรรมะคือความถูกต้อง โดยไม่คำนึงว่าจะเป็นความเห็นของคนส่วนใหญ่หรือคนส่วนน้อย หรือแม้จะเป็นความเห็นของบุคคลคนเดียว (ปัจเจกชน) ถ้าเป็นความเห็นที่ชอบธรรมหรือเป็นความเห็นที่ถูกต้อง ก็ถือเอาตามนั้นพระพุทธเจ้าทรงยกย่องฉัฆมาธิปไตยว่าประเสริฐที่สุดโลกาธิปไตยก็ยังดีกว่า

⁴ วิรัช ธีรพันธุ์เมธี . พุทธปรัชญา...การปกครอง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, 2543

เอกราชปไตยจะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้ตำหนิระบบเผด็จการที่ใช้เอกราชปไตย ถ้าเผด็จการนั้นยึดมั่นในธรรมในความถูกต้องมีความรักความเมตตาต่อประชาชนเหมือนพ่อปกครองลูก และมีไฉยยกย่องว่าระบอบประชาธิปไตยหรือโลกาธิปไตยนั้นประเสริฐที่สุด แม้นักปรัชญาเมธีทางการเมืองยุคปัจจุบัน ก็เห็นด้วยกับพระพุทธเจ้าโดยกล่าวว่า “ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่เลวร้ายที่สุด”การศึกษาทำความเข้าใจในหลักพุทธธรรมเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการเรียนรู้ทางการเมือง โดยอาศัยธรรมะเป็นสื่อในการอบรมสั่งสอนประชาชนให้มีคุณธรรมศีลธรรมในการปกครองบริหารบ้านเมือง

2.1.3 แนวคิดเรื่องธรรมราชา⁵

แนวคิดธรรมราชาหรือแนวคิดพุทธธรรมาภิบาล (Buddhist good governance) ที่ปรากฏในจกัถวตติสูตรได้ชี้ให้เห็นสังฆธรรม คือความไม่แน่นอนหรือความเสื่อมจากความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิหากไม่ระวัง คุ่มครอง รักษาธรรมให้ดี โดยในพระสูตรได้กล่าวถึงความผิดพลาดอันเกิดจากผู้นำว่า เมื่อถึงรัชสมัยของพระเจ้าจักรพรรดิองค์ที่ 7 ได้เกิดความผิดพลาดในการปกครองขึ้น เมื่อพระเจ้าจักรพรรดิไม่ทรงประพฤติพระองค์ตามวงศ์เดิมแห่งพระบิดาของตน (ราชประเพณี) ทรงตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยแนวคิดของพระองค์เองโดยไม่รับฟังที่ปรึกษาซึ่งผลให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมามากมาย คือมนุษย์ก็เสื่อมลงทั้งสภาพร่างกายและอายุ ศีลธรรมก็เสื่อมจากจิตใจ ละทิ้งกุศลกรรมบถ ยึดถืออกุศลกรรมบถ ดังข้อความที่ปรากฏในจกัถวตติสูตรที่ได้แสดงการเกิดขึ้นแห่งอาชญากรรมและความชั่วร้ายเดือดร้อนต่างๆ ในสังคมตามแนวปัจจัยการ ดังนี้

“(ผู้ปกครอง) ไม่จัดสรรปันทรัพย์ให้แก่เหล่าชนผู้ไร้ทรัพย์ ความยากจนระบาตทั่วอหินนาทานระบาตทั่ว การใช้อาวุธระบาตทั่ว ปาณาติบาต (การฆ่าฟันกันในหมู่มนุษย์) ระบาตทั่ว มุสาวาทระบาตทั่ว การส่อเสียด กามเมสุมิจฉาจาร ผรุสวาจา และสัมผัปปลาปะ อภิขมาและพยาบาท มิฉลาทัญญู อธรรมราคะ ความละโมภ มิฉลาธรรม ความไม่นับถือพ่อแม่สมณพราหมณ์ และการไม่เคารพนับถือกันตามฐานะระบาตทั่ว อายุ วรรณะเสื่อม”

จะเห็นได้ว่าในจกัถวตติสูตร นอกจากการตัดสินใจที่ผิดพลาดของผู้นำที่ไม่ปฏิบัติตามพระราชประเพณีแล้ว ยังได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า ความยากจนเป็นบ่อเกิดแห่งการไร้ศีลธรรม และอาชญากรรม การกำจัดอาชญากรรมได้นั้นจะต้องปรับปรุงทางเศรษฐกิจ

⁵ อุทัย สติมั่น."ธรรมราชาที่มาแห่งแนวคิดพุทธธรรมาภิบาล." [ระบบออนไลน์].แหล่งที่มา

<http://www.gotoknow.org> (27 สิงหาคม 2555)

การที่ผู้ปกครองจะดำรงอยู่ได้นาน ต้องคำนึงถึงประชาชนเป็นหลัก ราษฎรต้องอยู่ดีกินดี หากราษฎรมีความเดือดร้อนต้องรีบช่วยเหลือแก้ไข ในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ปกครอง พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ผู้นำ ต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยคุณธรรมจึงจะได้ชื่อว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ของนักปกครองผู้ยิ่งใหญ่ ตามหลัก “จักรวรรดิวัตร” 5 ประการ คือ

1. ธรรมาธิปไตย คือ ถือความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เหตุผล หลักการ กฎกติกาที่ ชอบธรรมเป็นบรรทัดฐาน เคารพธรรม เชิดชูธรรม นิยมธรรม ตั้งตนอยู่ในธรรม ประพฤติธรรมด้วยตนเอง
2. ธรรมการึกษา คือ จัดอำนวยการรักษา คุ้มครองอันชอบธรรมแก่ชนทุกหมู่เหล่าใน แผ่นดิน คือ ข้าราชการฝ่ายทหาร ข้าราชการฝ่ายปกครอง ข้าราชการพลเรือน นักวิชาการ และคนต่างอาชีพ เช่น พ่อค้าและเกษตรกร ชาวนิคมนชนบท และชน ชายแดน พระสงฆ์และบรรพชิตผู้ทรงศีลทรงคุณธรรม ตลอดจนสัตว์มีเท้า หรือสัตว์ ปีก อันควรสงวนรักษา ในอรรถกถาท่านอธิบายต่อไปว่า ให้พระราชา หรือผู้นำ เณรานุตรและภรรยา กล่าวคือชนภายในให้ตั้งอยู่ในศีลสังวร ให้อัตถุมีฝักดอกไม้ และของหอมเป็นต้น แก่พวกบุตร และภรรยานั้น และป้องกันอุปัทวเหตุทั้งหมดให้แก่เขา แม้นในเหล่าทหารเป็นต้นก็เหมือนกัน แต่มีข้อแตกต่างกันดังนี้ เหล่าทหารพระราชาวร สงเคราะห์ด้วยการให้บำเหน็จรางวัล ไม่ให้ล่วงเลยกาลเวลา กษัตริย์ผู้ได้รับการอภิเษก ควรสงเคราะห์ด้วยการให้รัศมีมีมา อาษาในอันสง่างามเป็นต้น กษัตริย์ที่เป็น ประเทศราช ควรให้ยินดี แม้ด้วยการมอบให้ยานพาหนะอันสมควรแก่ความเป็น กษัตริย์นั้น พราหมณ์ทั้งหลายควรให้ยินดีด้วยไทยธรรมมีข้าวน้ำและผ้าเป็นต้น พวก กฤหบดีควรสงเคราะห์ ด้วยการให้พันธุ์ ข้าว ไร่ ฝาล และโคงานเป็นต้น ผู้อยู่ในนิคม และผู้อยู่ในชนบทก็เหมือนกัน (คือควรสงเคราะห์ ด้วยการให้พันธุ์ข้าว ไร่ ฝาลและโค งานเป็นต้น) พวกสมณพราหมณ์ ผู้มีบาปสงบบ มีบาปลอยเสียแล้วควรสักการะ ด้วยการ ถวายบริวารสำหรับสมณพราหมณ์ หมูเนื้อและนกควรให้ไปรังใจเสียได้ด้วยการให้ อภัย (รวมถึงการดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อมทั้งพืชและสัตว์) ในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่า หลักธรรมาภิบาลที่ใช้ในปัจจุบันมีฐานะใกล้เคียงกับข้อนี้ เพราะอำนาจโดยส่วนใหญ่ ในการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลขึ้นอยู่กับผู้นำ ในส่วนผู้นำเองก็มุ่งสร้าง ความชอบธรรมทางด้านเศรษฐกิจเท่านั้น
3. อธรรมการนิเสธนา ห้ามกัน มิให้มีการอันอธรรมเกิดขึ้นในพระราชอาณาเขต คือการ จัดการป้องกัน แก้ไข มิให้มีการกระทำความผิดความชั่วร้ายเดือดร้อนเกิดขึ้นใน บ้านเมือง ชักนำประชาชนให้ตั้งมั่นในสุจริตและนิยมนธรรม

4. ชนานุประทาน ปันทรัพย์เฉลี่ยให้แก่ชนผู้ไร้ทรัพย์ มิให้มีคนขัดสนยากไร้ในแว่นแคว้น เช่น จัดให้ราษฎรทั้งปวงมีทางหาเลี้ยงชีพ ทำมาหากินได้โดยสุจริต
5. ปรปฐณา ปรีกษาสอบถามปัญหาเกี่ยวกับสมณพราหมณ์ ผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ผู้ไม่ประมาทมิัวเมาอยู่เสมอตามกาลอันควร เพื่อให้รู้จัดการอันดีชั่ว ควรประกอบหรือไม่ เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขหรือไม่ แล้วประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปโดยถูกต้อง

ธรรมราชาในจกัถวัติสูตรได้กล่าวถึงแนวความคิดการบริหารจัดการโดยยึดธรรมเป็นใหญ่ โดยการนำธรรมมาใช้คุ้มครอง ป้องกัน ประชากรราษฎรในแว่นแคว้นตามฐานะ ในพระสูตรชี้ให้เห็นว่าพระราชาทรงธรรมได้นั้นจะต้องมีที่ปรึกษาที่ทรงธรรมนั่นก็คือ สมณพราหมณ์ ซึ่งท่านไม่เจาะจงนักบวชในศาสนาใดศาสนาหนึ่ง ดังนั้นจึงได้นำเสนอโครงสร้างการปกครองของพุทธจักรที่สามารถอยู่ร่วมกันกับอาณาจักรได้เป็นอย่างดีมาเชื่อมต่อเพื่อให้เห็นความสอดคล้อง ซึ่งในประวัติศาสตร์พุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้ทรงทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาทางฝ่ายการเมืองโดยการแสดงธรรม คือหลักปฏิบัติต่างๆ ในหลายเหตุการณ์เช่น การสนทนากับพระเจ้าพิมพิสารที่เวฬุวันสวนไฟ การห้ามพระญาติมิให้ทำสงครามแย่งน้ำ เป็นต้น

โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรและอาณาจักร

จากข้างต้นชี้ให้เห็นได้ถึงความสัมพันธ์ทั้งในเชิงโครงสร้าง และความสัมพันธ์เชิงบทบาทหน้าที่ระหว่างบุคคลจากโครงสร้างดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการแบ่งย่อยไปจากโครงสร้างทางสังคมแบบเดิมโดยเฉพาะในระดับชนชั้นปกครองแต่โครงสร้างหลักยังคงเหมือนเดิม จะต่างกันที่ตรงระดับสามัญชน ไม่มีการกล่าวถึงสูตรหรือชนชั้นตัวอย่างในอัครัญญสูตร การแบ่งย่อยเช่นนี้เรียกว่า ขาดิ เป็นการแบ่งแยกบุคคลออกเป็นกลุ่มอาชีพย่อยๆ เช่น นักบวช (พราหมณ์) อาจทำหน้าที่ทางพิธีกรรมหรือทำหน้าที่สอนหนังสือ กษัตริย์ (ชนชั้นปกครอง) ก็อาจจะเป็นพระราช เป็นอำมาตย์ เป็นทหาร เป็นที่ปรึกษาราชการ เป็นต้น เป็นที่น่าสังเกตว่าในสังคมพุทธเถรวาทในประเทศไทยนั้นไม่นิยมให้พระภิกษุมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่ว่าจะด้วยวิธีการใดๆ แต่ในพระสูตรนี้ดูเหมือนพระพุทธองค์จะทรงวางนักบวชซึ่งอาจรวมถึงภิกษุในพระพุทธศาสนาไว้ในฐานะที่ปรึกษาราชการของเจ้าผู้ปกครองหรือนักบริหาร นักการเมืองไว้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับแนวคิดในสามัญญผลสูตร ซึ่งปรากฏว่ามีการแบ่งสังคมออกเป็น 2 ภาคส่วน คือ ภาคสังฆะ (ชุมชนสงฆ์) กับภาคพระราช (ผู้ปกครอง) คนทั้งสองภาคส่วนนี้ไม่สามารถใช้อำนาจบีบบังคับซึ่งกันและกันได้ แต่สามารถให้คำแนะนำแก่กันและกันได้

จากการศึกษาจะเห็นว่า คำว่า ธรรมราชา จัดเป็นคุณสมบัติประการหนึ่งของผู้ที่จะได้ชื่อว่าเป็นพระเจ้าจักรพรรดิอย่างเช่น พระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่าทัพนามิ ในจักรวรรดิสุตร ซึ่งคุณสมบัติดังกล่าวปรากฏเฉพาะในพระคัมภีร์ไม่ได้ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ อีกทั้งคุณสมบัติของความเป็นธรรมราชาก็หาไม่ได้กับพระราชาทั่วไป มีเพียงพระพุทธเจ้าเท่านั้นที่ทรงมีคุณสมบัติที่จะเป็นธรรมราชา เมื่อหากตีความธรรมราชาเป็นนามธรรมว่า หมายถึงคุณสมบัติที่อยู่ในบุคคล สิ่งที่ธรรมราชา ยึดถือเรียกว่า ธรรมาธิปไตย ก็อาจจะพบได้กับพระราชาในอดีต เช่นพระเจ้าอโศกมหาราช หรือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช เป็นต้น หลักธรรมาธิปไตยจัดว่าเป็นหลักการสูงสุดในพระพุทธศาสนา ซึ่งหลักการดังกล่าวปรากฏในชื่อปาพจน์ หรือธรรมวินัยนั่นเอง แนวคิดพุทธธรรมาภิบาล ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ถือว่าเป็นหลักการอย่างสูงเช่นเดียวกัน เพียงแต่อาจเทียบไม่ได้กับหลักธรรมาธิปไตย โดยเฉพาะในแง่ของความหมายตามรูปศัพท์ เพราะหลักพุทธธรรมาภิบาล ตามรูปศัพท์อภิบาล แปลว่า การรักษาอย่างยิ่ง จึงเป็นเพียงเครื่องมือหนึ่งทางการบริหารของผู้นำ หรือของบุคคลแต่เป็นการอภิบาลโดยธรรม ส่วนธรรมาภิบาลในปัจจุบันนั้นยังไม่มีมีความสำคัญเทียบเท่าแนวคิดพุทธธรรมาภิบาล เนื่องจากยังมีอำนาจแบบอัตตาธิปไตย และอุปาทานแฝงตัวอยู่มาก ทั้งนี้โดยพิจารณาจากเป้าหมายในเชิงผลประโยชน์ เพราะมุ่งประโยชน์ส่วนตนเป็นหลักมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม แต่พุทธธรรมาภิบาลจะเน้นประโยชน์ทั้งสอง คือประโยชน์ในโลกนี้และประโยชน์ในโลกหน้า ตลอดจนประโยชน์อย่างยิ่งคือ พระนิพพาน

2.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับผู้ปกครอง⁶

นิคโคโล มาเคียเวลลี (Niccolo Machiavelli) นักปรัชญาการเมืองชาวอิตาลี มีชื่อเต็มว่า นิคโคโล ดี แบร์นาโด แมคเคียเวลลี (Niccolò di Bernardo dei Machiavelli) เขาได้เขียนหนังสือทางการเมืองไว้หลายเล่มทั้งการเมืองและบทละคร วรรณกรรมที่สำคัญของมาเคียเวลลีได้แก่ ผู้ปกครองหรือประมุขชน (The prince) ซึ่งกล่าวกันว่า มาเคียเวลลีได้รับแรงบันดาลใจในการเขียนจากคุณสมบัติของชีซาร์ บอร์เจีย และบทสนทนา (The Discourses) ซึ่งใช้สาธารณรัฐโรมันเป็นแบบอย่างในการแสดงให้เห็นถึงประโยชน์ของรูปแบบการปกครองแบบสาธารณรัฐ โดย The Prince ถูกเขียนในปลายปี ค.ศ.1513 เขาผลิตหนังสือเล่มนี้ขึ้นมาเพื่อหวังจะได้กลับไปรับราชการอีกครั้งหลังจากที่พรรคพวกในรัฐบาลของสาธารณรัฐหลายคนได้รับโอกาสเช่นนี้จากตระกูลเมดิชี เป็นหนังสือที่มาเคีย

⁶ ประยงค์ สุวรรณบุบผา. รัฐปรัชญา แนวคิดตะวันออก- ตะวันตก. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2541.

เวลลีเร่งเขียนเพราะต้องการจะไปนำเสนอให้กับกุยลิโน้ เดอเมดิซี แต่กษัตริย์องค์นี้ถึงแก่กรรมเสียก่อน กว่าที่โลเรนโซ เดอ เมดิซี กษัตริย์องค์ใหม่ซึ่งเขาอุทิศให้จะได้อ่านงานชิ้นนี้ก็ปาเข้าไป ค.ศ.1516 หนังสือเล่มนี้มาเคียเวลลีต้องการเสนอแนะวิธีในการปกครองนครของกษัตริย์ ซึ่งทำให้เขานั้นกลายเป็นบิดาแห่งบิการัฐศาสตร์ยุคใหม่ โดยในเนื้อหาของหนังสือ The Prince มาเคียเวลลีได้เสนอแนวคิดของเขาไว้ดังนี้

ธรรมชาติของมนุษย์

เขามองว่า โดยธรรมชาติของมนุษย์เป็นสัตว์เห็นแก่ตัว ก้าวร้าว แสวงหา และพยายามที่จะหลีกเลียงอันตรายต่างๆ แต่การแสวงหากำไรนั้น จึงทำให้ชีวิตมนุษย์ต้องดิ้นรน และแข่งขันอยู่เสมอ นอกจากนี้มาเคียเวลลียังมองว่า มนุษย์เป็นผู้ที่โง่เขลาปล่อยให้จิตตกอยู่ภายใต้การครอบงำของกิเลสตัณหา บางครั้งมนุษย์ยินยอมที่จะมอบตัวเองให้อยู่ในความพิทักษ์ของผู้ที่แข็งแกร่งกว่าอย่างไม่รู้ตัว

รัฐชาติ

เขามองว่ารัฐชาติมิได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือตามที่พระเจ้าบันดาลแต่มีรากฐานการเกิดรัฐมาจากการอ่อนแอ ไร้ประสิทธิภาพของคนส่วนมากที่ไม่สามารถรักษาความปลอดภัยให้ตนเองได้จึงเกิดรัฐชาติ รัฐมิได้ถูกสถาปนาขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมายที่จะจัดตั้งศีลธรรมหรือบังคับใช้กฎหมายศีลธรรมและกฎหมายธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ได้รับการพัฒนาภายหลังจากที่คนมีปฏิกริยาร่วมกันในการต่อต้าน โคนันล้มผู้ใช้อำนาจ

ศิลปะการปกครอง

เขาเสนอไว้ว่าผู้ปกครองหรือกษัตริย์จะได้อำนาจมา 2 ช่องทาง คือ

1. ได้มาจากการสืบสันตติวงศ์ หรือรับอำนาจผ่านทางสายเลือด
2. ได้มาจากการปราบดาภิเษก หรือได้มาจากการเปลี่ยนแปลงโดยใช้กำลังแล้วปราบดาภิเษกตนเองขึ้นปกครอง

คุณสมบัติของผู้ปกครอง

1. มัธยัสถ์
2. เด็ดขาด
3. รอบคอบ
4. เป็นที่ยำเกรงของผู้ถูกปกครอง
5. มีคุณสมบัติของจิ้งจอกและราชสีห์ เข้าไว้ด้วยกัน

รูปแบบการปกครอง

มาเคียเวลลีสนับสนุนรูปแบบการปกครองแบบ ราชาธิปไตย (Absolute Monarchy) โดยเขาให้เหตุผลว่า การปกครองโดยคนเดียวมีอำนาจเด็ดขาดสูงสุดเป็นระบบการปกครองที่ดีที่สุดในทัศนะของเขา

มาเคียเวลลีเตือนผู้ปกครองไว้ว่า

ผู้ปกครองต้องระลึกอยู่เสมอว่าความมั่นคงขึ้นอยู่กับประชาชนมากกว่าข้าราชการสิ่งที่ประชาชนต้องการคือ อิสรภาพจากการกดขี่ ผิดกับขุนนางที่มุ่งแต่จะแย่งอำนาจกับผู้ปกครองอยู่เสมอ ดังนั้นหากต้องการครองอำนาจให้มั่นคงต้องแสวงหาการสนับสนุนจากประชาชน ไม่ใช่ร่วมมือกันกับขุนนางกดขี่ประชาชน

2.1.5 แนวคิดเรื่องการกล่อมเกลாதองการเมือง⁷

การกล่อมเกลாதองการเมือง หรือ การเรียนรู้ทางการเมือง หรือสังคมประกิตทางการเมือง นั้น เป็นสิ่งที่ได้รับความสนใจศึกษากันมานานแล้ว ในยุคที่รัฐศาสตร์ได้รับความสนใจศึกษาในเชิงปรัชญา นักปรัชญาการเมืองบอกว่า การกล่อมเกลาทองการเมือง เป็นการเตรียมความพร้อมของบุคคลสำหรับความเป็นพลเมือง (Citizenship) ในแบบที่พึงปรารถนาของรัฐ

ในบทสนทนา (Dialogue) เรื่อง “อุดมรัฐ” หรือ “The Republic” ของ เพลโต (Plato) นักปรัชญาการเมืองสมัยกรีกโบราณ ซึ่งเป็นบทสนทนาหนึ่งในห้าเรื่องที่มีชื่อเสียงที่สุดของเพลโต (Plato’s Great Five Dialogues) มีข้อความที่กล่าวถึงการให้การศึกษาและการให้ประสบการณ์แก่เด็กในนครรัฐว่าเป็นช่องทางหรือวิธีการสร้างค่านิยมความเป็นพลเมืองที่เหมาะสม เพลโตจึงได้วางโครงการฝึกอบรมคน เพื่อให้เป็นพลเมืองที่มีค่านิยมและมีความโน้มเอียงพื้นฐานที่สอดคล้องกับบทบาทที่เขาจะมีส่วนร่วมในนครรัฐ ซึ่งจะเป็นบทบาทที่แตกต่างกันไป

เพลโต อธิบายว่า ค่านิยมของพลเมืองนั้น มีความเกี่ยวข้องกับเสถียรภาพและความเป็นระเบียบของสถาบันทางการเมืองด้วย ในทำนองเดียวกัน อริสโตเติล (Aristotle) ศิษย์เอกจากสำนักวิชาการอะแคเดมี (Academy) ของเพลโต กล่าวเน้นว่า กระบวนการให้

⁷ โกวิท คุนรัตน์. การกล่อมเกลาทองการเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในสังคมเมืองและสังคมชนบท : กรณีศึกษาเปรียบเทียบโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่ และโรงเรียนแม่สาย ประสิทธิ์ศาสตร์ อำเภอมือสาย จังหวัดเชียงราย.เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541.

การศึกษาทางการเมือง (Political Education) เป็นกระบวนการสร้างค่านิยมและความโน้มเอียงทางการเมือง (Dawson and Prewitt 1969, 6-7)

นักวิชาการทางรัฐศาสตร์ ได้กล่าวถึงความหมายของการกล่อมเกลาทางการเมืองไว้หลายท่าน ขอยกตัวอย่างมากล่าวถึงโดยสังเขปได้แก่

อัลมอนต์และเพาเวลล์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การกล่อมเกลาทางการเมือง เป็นการนำมาซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองแก่ประชาชนในระบบการเมือง (Almond and Powell 1966, 64) โดยเป็นกระบวนการสร้างและการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง การกล่อมเกลาทางการเมืองจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง หรือทำให้เกิดการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่งของระบบการเมือง ที่ได้รับจากประสบการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา (Almond and Powell 1980, 36) ซึ่งจะช่วยรักษาวัฒนธรรมทางการเมืองเดิมเอาไว้ หรือนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงไปจากวัฒนธรรมทางการเมืองเดิม หรือก่อให้เกิดการก่อตัวของวัฒนธรรมทางการเมืองใหม่ขึ้นมาก็ได้ ในเชิงการวิเคราะห์ระบบการเมืองกระบวนการเรียนรู้หรือการกล่อมเกลาทางการเมืองนี้ ในทัศนะของอัลมอนต์ จัดเป็นหน้าที่หนึ่งในระบบการเมืองตามตัวแบบการวิเคราะห์เชิงโครงสร้าง-หน้าที่ (Structural-Functional Approach) โดยเป็นหน้าที่นำเข้าสู่ระบบการเมือง หรือ Input Functions ซึ่งทำหน้าที่บำรุงรักษาระบบให้คงอยู่ ตามตัวแบบนี้ อัลมอนต์ตั้งสมมติฐานว่า ในแต่ละระบบการเมือง จะมีการสืบทอดวัฒนธรรมและโครงสร้างของระบบการเมืองอยู่ตลอดเวลา และการสืบทอดดังกล่าวนี้ เป็นไปได้ด้วยกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง

อีสตันและเดนนีส (Easton and Dennis 1969, 7) อธิบายว่า การกล่อมเกลาทางการเมือง เป็นวิธีการที่สังคมส่งผ่านความโน้มเอียงทางการเมือง อันได้แก่ ความรู้ ทัศนคติ ปทัสถาน และค่านิยม จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งถ้าไม่มีกระบวนการถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้ สมาชิกใหม่ของระบบการเมืองซึ่งได้แก่ เด็ก ๆ ก็จะต้องแสวงหารูปแบบความโน้มเอียงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเมืองใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา อันจะย่อมมีผลกระทบต่อความมั่นคงของระบบการเมือง

กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง

การที่มนุษย์สามารถเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมือง ปกครอง การเมือง สังคม เศรษฐกิจ การศึกษาและอื่นๆ ซึ่งเมื่อมนุษย์ได้รับรู้เข้าใจแล้ว จะเกิด

ความคิด ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม เกี่ยวกับสิ่งเหล่านั้น การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเป็นขั้นเป็นตอน เรียกว่า “กระบวนการ”

อัลมอนด์ และเพาเวล (Almond and Powell, 1966) เสนอว่า กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง คือ กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองแก่ประชาชน หรือส่งผ่านวัฒนธรรมทางการเมือง กระบวนการสังคมประกิตทางการเมือง ช่วยผดุงวัฒนธรรมทางการเมืองเดิมไว้ โดยส่งผ่านจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง และในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมอย่างรวดเร็ว ฉับพลัน เช่น เกิดการปฏิวัติ กระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองก็สร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่ไม่เคยมีมาก่อนขึ้นมาใหม่ได้

แลงตัน (Langton, 1969) สรุปอย่างกว้างๆ ว่า กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองเป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับวิถีทางของการสืบทอดวัฒนธรรมทางการเมือง ภายในสังคมหนึ่งๆ จากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง เป็นกระบวนการของการสืบทอด ที่ดำเนินการผ่านตัวการต่างๆ ของสังคม ซึ่งจะทำให้แต่ละคนได้เรียนรู้ ในอันที่จะกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ของตนกับการเมืองให้เหมาะสม

รัชและอัลธอฟ (Rush and Althoff 1971, 16) กล่าวว่า การกล่อมเกลาทางการเมืองเป็นการที่บุคคลได้รู้ว่าเขาอยู่ในระบบการเมืองและมีการรับรู้ (Perception) และปฏิกิริยา (Reaction) ต่อปรากฏการณ์ทางการเมือง โดยเกิดขึ้นมาจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ นอกจากนี้ ยังเกิดขึ้นมาจากปฏิสัมพันธ์ (Interrelation) ของบุคลิกลักษณะและประสบการณ์ของบุคคลด้วย

หากพิจารณานิยามของคำว่า การกล่อมเกลาทางการเมืองของอีสตันและเดนนิส (Easton and Dennis 1969, 7) เช่นที่ได้กล่าวถึงไปแล้ว กระบวนการการกล่อมเกลาทางการเมือง ก็ย่อมหมายถึง กระบวนการที่สังคมส่งผ่านความโน้มเอียงทางการเมือง อันได้แก่ ความรู้ ทศนคติ ปทัสถาน และค่านิยม จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งถ้าไม่มีกระบวนการถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้ สมาชิกใหม่ของระบบการเมืองซึ่งได้แก่ เด็ก ๆ ก็จะต้องแสวงหารูปแบบความโน้มเอียงเรื่องเกี่ยวกับการเมืองใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา อันจะย่อมมีผลกระทบต่อความมั่นคงของระบบการเมือง และกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองนี้เอง จะเป็นกระบวนการที่ช่วยรักษาระบบการเมืองให้สามารถดำรงอยู่ได้

ในทัศนะของนักวิชาการไทย ทินพันธุ์ นาเคตะ (Nakata 1975, 88) อธิบายว่า กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองโดยทั่วไปคือ การพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลซึ่ง

กระทำต่อกัน และเป็นกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมทางการเมือง แต่ในกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองทั่วไปนั้น บุคคลจะเรียนรู้ทั้งสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการเมือง และไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรง ถึงกระนั้นก็ตาม สิ่งต่างๆ เหล่านี้ต่างมีผลต่อทัศนคติ และพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลด้วย

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และสายทิพย์ สุคติพันธ์ (2523) ให้คำจำกัดความว่าเป็นกระบวนการที่บุคคลได้มาซึ่งความโน้มเอียงทางการเมือง (Political Orientation) ต่าง ๆ อันได้แก่ ความรู้ (Knowledge หรือ Cognition) ความเชื่อ (Beliefs) ทัศนคติ และความรู้สึก (Attitudes and Feeling) และค่านิยม (Values) ที่เกี่ยวกับระบบการเมือง กระบวนการทางการเมือง อำนาจทางการเมืองและบทบาทต่างๆ ในระบบการเมือง กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองนี้อาจเป็นการผดุงรักษาและส่งทอด (Maintain and Transmit) หรือการแปลงรูป (Transform) หรือการสร้าง (Create) ความโน้มเอียงทางการเมืองเหล่านั้นก็ได้

จะเห็นได้ว่า คำจำกัดความและทัศนะของนักรัฐศาสตร์เกี่ยวกับกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองที่ยกมากล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่ามีส่วนร่วมกันหลายประการ ส่วนที่แตกต่างกันไปบ้าง ก็ในประเด็นปลีกย่อย ซึ่งมีลักษณะที่เสริมหรือเพิ่มในรายละเอียดเท่านั้น ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง คือ กระบวนการถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อ ทัศนคติ หรือความรู้และค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับด้านการเมือง จากคนกลุ่มหนึ่งไปยังคนอีกกลุ่มหนึ่ง เป็นการถ่ายทอดโดยผ่านตัวการ (Agents) ต่างๆ ของสังคม

รูปแบบของการกล่อมเกลาทางการเมือง

กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง เป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อการเกิดแบบแผนเชิงพฤติกรรมที่มีหรือแสดงออกต่อการเมืองของบุคคล อันมีส่วนสร้างบุคลิกภาพและวัฒนธรรมทางการเมือง อันเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปตลอดชีวิต ดังที่ได้กล่าวถึงไปบ้างแล้ว ในแง่รูปแบบของการกล่อมเกลาทางการเมืองนั้น ดอว์สัน และเพริวิทท์ (Dawson, and Prewitt 1969, 41-80) กล่าวไว้ว่า การกล่อมเกลาทางการเมืองของบุคคลสามารถจำแนกได้เป็น 2 รูปแบบคือ การกล่อมเกลาทางตรง (Direct Form) เป็นการอบรมกล่อมเกลาหรือถ่ายทอดให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ที่มีเนื้อหา (Content) เกี่ยวกับการเมืองโดยเฉพาะ เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับโครงสร้างของรัฐบาล รูปแบบของการปกครองประเทศ ลัทธิทางการเมือง เป็นต้น อีกรูปแบบหนึ่งคือ การกล่อมเกลาทางอ้อม (Indirect Form) ซึ่งเป็นวิธีการที่จะทำให้บุคคลเกิดความโน้มเอียงที่จะเป็นไปในทางการเมือง ด้วยวิธีการเรียนรู้หรืออบรมกล่อมเกลาที่ไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรงกับเรื่องการเมืองโดยตรง แต่มีอิทธิพล

ทำให้เกิดการพัฒนาตัวตนทางการเมือง (Political Self) ของบุคคลได้ การกล่อมเกลாதองการเมืองแบบนี้ จะสร้างทัศนคติที่มีอำนาจทางการเมือง โดยหลักการสำคัญก็คือความสัมพันธ์ในวัยเด็กที่มีต่อพ่อแม่ ต่อครู เป็นต้น จะพัฒนาเป็นความคาดหวังต่อผู้มีอำนาจทางการเมืองต่อไปได้

ดอว์สัน และพรีวิทท์ (1969) (อ้างใน ไพฑูรย์ โพธิ์หวังประสิทธิ์: 2556) ได้นำเสนอกรอบความคิดเกี่ยวกับตัวแทนหรือตัวการที่ทำหน้าที่ในการกล่อมเกลาทองการเมือง (Agent of Political Socialization) ให้กับปัจเจกบุคคลซึ่งอาศัยอยู่ในสังคมการเมือง โดยแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มที่หนึ่ง ครอบครัวและกลุ่มปฐมภูมิ (The Family and Primary Groups) กลุ่มที่สอง เพื่อนและสังคม (Peer Groups and Society) กลุ่มที่สาม สถาบันการศึกษา โรงเรียน และการเรียนรู้ทางการเมือง (Education, The schools and Political Learning) และกลุ่มที่สี่ กลุ่มทางสังคม กลุ่มทุติยภูมิ การมีประสบการณ์ทางการเมืองโดยตรงด้วยตนเองและสื่อสารมวลชน (Social Grouping, Secondary Groups, Political Experience) and Mass Media)

โดยการกล่อมเกลาทองการเมืองมีลักษณะและกระบวนการที่สำคัญใน 3 ประการ (Dawn and Prewitt: 1969) คือ ประการที่หนึ่ง การกล่อมเกลาทองการเมืองเป็นกระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตของบุคคล (Lifelong and Development) ประการที่สอง การกล่อมเกลาทองการเมืองเป็นกระบวนการของการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตั้งแต่เด็กและเยาวชน (Childhood and Youth) และประการที่สาม การกล่อมเกลาทองการเมืองเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองของวัยผู้ใหญ่ (Adult Political Learning) ด้วยเช่นกัน

นอกจากนั้น วิธีการของการกล่อมเกลาทองการเมืองจะเกิดขึ้นกับปัจเจกบุคคลได้ใน 2 กรณี (Dawn and Prewitt: 1969) คือ การกล่อมเกลาทองการเมืองทางตรง (Direct Forms of Political Socialization) และการกล่อมเกลาทองการเมืองทางอ้อม (Indirect Forms of Political Socialization) ซึ่ง กนลา ชันทปราบ (2527) ได้ขยายความเอาไว้เพิ่มเติมว่า การกล่อมเกลาทองการเมืองทางตรง คือ บุคคลได้สัมผัสโดยตรง กับข่าวสาร ค่านิยม และความเชื่อเกี่ยวกับการเมืองโดยตรง อาทิ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิหาหน้าที่พลเมือง เป็นต้น ในขณะที่การกล่อมเกลาทองการเมืองทางอ้อม มักเกิดขึ้นกับบุคคลเมื่ออยู่ในวัยเยาว์ ซึ่งจะได้รับกรอบมสั่งสอนและเรียนรู้เกี่ยวกับการเมืองจากบิดา มารดา ครู อาจารย์ และเพื่อนสนิทเป็นส่วนใหญ่ โดยที่บุคคลต่างๆ เหล่านี้จะมีส่วนสำคัญในการพัฒนาทัศนคติทางการเมืองให้กับเด็กและเยาวชน ซึ่งจะคงอยู่ตลอดไปเมื่อมีอายุเพิ่มขึ้น และนอกจากนั้นยังมี

อิทธิพลอย่างยิ่งต่อการพัฒนาทัศนคติที่สอดคล้องกับค่านิยมของสังคมการเมืองในขณะนั้น ทั้งต่อผู้นำประเทศและสมาชิกคนอื่น ๆ ด้วย ดังนั้น การกล่อมเกลາทางการเมืองก็คือเครื่องมือของการถ่ายทอดแบบแผนของความคิดและความเชื่อทางการเมือง

ในทัศนะของ อัลมอนต์และเพาเวลล์ (1980) รูปแบบของการกล่อมเกลาทางการเมืองนั้นจะดำเนินไปใน 2 รูปแบบกล่าวคือ

รูปแบบที่เห็นได้ชัด (Manifest Transmission) การกล่อมเกลาทางการเมืองในรูปแบบนี้เกิดขึ้นเมื่อกระบวนการกล่อมเกลาหรือการถ่ายทอดนั้น เป็นการสื่อสารที่แสดงออกอย่างชัดเจนในการให้ข้อมูลข่าวสาร ค่านิยม และความรู้สึกต่อวัตถุทางการเมือง อันได้แก่ การสอนเรื่องหน้าที่ทางการเมืองของประชาชนให้แก่นักเรียนในโรงเรียน เป็นต้น

รูปแบบที่แฝงอยู่ (Latent Transmission) ในรูปแบบนี้ เป็นการกล่อมเกลาที่ไม่ใช่ทัศนคติทางการเมือง (Non-political Attitude) แต่มีผลกระทบต่อทัศนคติทางการเมืองของผู้ได้รับการกล่อมเกลาทางการเมืองโดยทางอ้อม ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากประสบการณ์ในวัยเด็ก เช่น เด็กรับเอาทัศนคติในทางก้าวร้าวจากครอบครัว ซึ่งอาจมีแนวโน้มให้เด็กกลายเป็นบุคคลที่มีทัศนคติแบบอำนาจนิยมเมื่อเติบโตขึ้น เป็นต้น

ขั้นตอนของกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง

พาย (Lucian Pye 1962, 44-48) กล่าวว่า วัฏจักรของการกล่อมเกลาทางการเมือง มีลำดับขั้นตอนจำแนกได้ 4 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนแรก เป็นขั้นมูลฐานเริ่มแรกสุด เมื่อคนเกิดมาจะได้รับการอบรมเป็นช่วงตอนที่ทารกได้รับการฝึกฝนให้เป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งเป็นตอนที่เด็กจะเกิดภาวะการเรียนรู้เกิดทัศนคติ ค่านิยม ความชำนาญ ความสัมพันธ์กับบทบาทต่างๆ ของบุคคล ความรู้ทั่วไป และสิ่งต่างๆ ที่จำเป็นซึ่งคนในสังคมนั้นจะต้องเรียนรู้ อันเรียกได้ว่าเป็นขั้นของการสร้างความโน้มเอียง (Orientation) ให้บุคคลเข้าสู่ความเป็นมนุษย์ โดยชี้ให้เห็นถึงแนวทางการเรียนรู้วิถีในการดำเนินชีวิตหรือการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม

ขั้นตอนที่สอง เป็นขั้นที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพต่อบุคคล อันเป็นประสบการณ์ต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อจิตใจสำนึก ซึ่งจะเป็นผู้กำหนดบุคลิกภาพมูลฐานของบุคคลนั้น ในขั้นตอนนี้บุคคลจะมีความสำนึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม หรือที่เรียกว่ามีตัวตน (Identity)

ขั้นตอนที่สาม เป็นขั้นที่บุคคลได้รับการกล่อมเกลาทางการเมือง เป็นขั้นตอนที่บุคคลเริ่มมีความรู้สึก มีความสำนึก ถึงโลกทางการเมืองรอบๆ ตัวเขา และได้รู้ รวมทั้งมีทัศนะกับ

เข้าใจถึงเหตุการณ์ความเป็นไปทางการเมืองต่าง ๆ ที่เรียกได้ว่าเกิดวัฒนธรรมทางการเมือง ผ่านตัวแทนการกลมเกลียว (Political Socializing Agents)

ขั้นที่สี่ เป็นขั้นตอนที่บุคคลผ่านจากการเป็นสมาชิกของการเมืองที่ไม่ได้มีกิจกรรม (Passive) มาเป็นผู้เข้าร่วมที่มีบทบาททางการเมือง ขั้นตอนนี้เรียกว่า การเลือกสรรทางการเมือง (Political Recruitment) โดยเป็นขั้นตอนที่บุคคลจะมีความเข้าใจต่อการเมืองอย่างลึกซึ้งและมีทัศนคติทางการเมือง หรือที่เรียกว่ามีบุคลิกภาพทางการเมืองอย่างชัดเจน และถาวรขึ้นกว่าเดิม คำแปลศัพท์คำนี้เป็นภาษาไทย มีความแตกต่างกันไปบ้างได้แก่ “กระบวนการสังคมประกิตทางการเมือง” “กระบวนการหล่อหลอมทางการเมือง” หรือ “กระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง”

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ณัฐนิ เกรียงชัยพลฤกษ์ กล่าวในบทความ “พระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์ไทย” ว่าสถาบันศาสนาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของไทยมาแต่ครั้งโบราณกาล ซึ่งสถาบันพระพุทธศาสนานั้นเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการสร้างความเป็นชาติไทยมาอย่างยืนยาว และต่อเนื่อง ยกตัวอย่างเช่น สถาบันพระพุทธศาสนา มีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือมนุษย์ในยามที่พวกเขาทุกข์ยากเดือดร้อนตามหลักคำสอนของศาสนาที่สอนให้ชาวพุทธรู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่เพื่อนมนุษย์ร่วมโลกด้วยกัน เป็นบทบาทที่สถาบันพระพุทธศาสนาช่วยแก้ไขปัญหาสังคมอีกทางหนึ่ง

เอี่ยมพร กองชัยเสรีภาพ กล่าวในบทความ “พระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์ไทย” เช่นเดียวกันว่าพระมหากษัตริย์ของไทย ทรงเป็นทุกสิ่งทุกอย่าง ที่ทำให้ชาติไทย ได้ดำรงคงมา จนถึงทุกวันนี้ ทรงเป็นจอมทัพไทย และทรงเป็น เอกอัครศาสนูปถัมภก ของทุกศาสนาหลัก ที่พสกนิกรไทย นับถืออยู่ ทุกหมู่เหล่า แต่เนื่องจาก พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติ ของไทย มาแต่โบราณกาล จนถึงปัจจุบัน และต่อไปในอนาคต ดังนั้น พระมหากษัตริย์ไทย จึงทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงปกครองประเทศ ด้วยหลัก ของทศพิธราชธรรม และจักรวรรดิวัตร อันเป็นคำสอน ในพระพุทธศาสนา นำความเจริญ รุ่งเรือง และความผาสุก ร่มเย็น อันเป็นยอดปรารถนา ของมนุษย์ มาสู่ชนชาวไทย ตลอดมา จนถึงปัจจุบัน

สนม ครูทเมือง (2543) ศึกษาเรื่อง “พระราชดำรัสในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคมระหว่างปี พ.ศ. 2531-2542 การวิเคราะห์คุณธรรม 4 ประการ” พบว่า กระแสพระราชดำรัสที่พระราชทานเนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ระหว่างปี พ.ศ. 2531-2542 ปรากฏว่าคุณธรรมครบทุกประการ ซึ่งในแต่ละปีอาจปรากฏคุณธรรมในด้านต่างๆ มากบ้างน้อยบ้างเป็นไปตามพระราชดำรัสที่พระราชทาน คุณธรรมประการที่ 1 (การรักษาสิ่ง ความจริงใจต่อตนเองที่จะประพฤติปฏิบัติ

แต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม) ปรากฏข้อความตามพระราชดำรัสมากที่สุด คุณธรรมประการที่ 3 (การอดทน อดกลั้น และอดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริตและรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง) ปรากฏข้อความตามพระราชดำรัสรองลงมาเป็นอันดับสอง ส่วนคุณธรรมประการที่ 2 (การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในสัจจะความดีนั้น) และคุณธรรมประการที่ 4 (การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริตและการรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง) ปรากฏข้อความตามพระราชดำรัสมีจำนวนครั้งเท่ากันเป็นอันดับ 3 ผลของการวิจัยแสดงให้เห็นว่า พระราชดำรัสที่พระราชทานเนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา มีพระราชประสงค์ให้พสกนิกรของพระองค์เป็นผู้มีคุณธรรม ซึ่งจะเอื้ออำนวยให้ประเทศพัฒนาก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็วและยั่งยืนนาน คุณธรรม 4 ประการดังกล่าว ควรปลูกฝังตั้งแต่วัยเยาว์ การปลูกฝังที่ดีตามแนวทางหนึ่งก็คือการประพฤติปฏิบัติให้เห็นรูปแบบตัวอย่างอันดีงามดังพระจริยาวัตรและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ปรากฏในเลี้ยวส่วนหนึ่งตามพระราชดำรัสที่พระราชทานเนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษาในแต่ละปี

สุรพงษ์ โสธนะเสถียรและคณะ(2553) ศึกษาเรื่อง “การอภิปรายความบทพระราชนิพนธ์ พระมหากษัตริย์” พบว่า บทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์มีเค้าเรื่องจากมหากษัตริย์ในพระไตรปิฎก แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดัดแปลงเป็นแบบฉบับพระองค์เองและทำให้สอดคล้องกับสภาพบ้านเมืองของสังคมไทย ในส่วนนี้จึงมีความสำคัญที่ผู้อ่านควรเข้าถึงเนื่องจากมีเนื้อหาที่มีปรัชญาในการปกครองแฝงอยู่ โดยการดัดแปลงที่สำคัญประกอบด้วย 4 ส่วน คือ

1. การเปลี่ยนจากเทวดาเป็นมนุษย์
2. การเป็นธรรมิกษราชหรือราชาผู้ทรงธรรม (การประกอบพระราชกรณียกิจในโลกให้ครบถ้วนก่อนแสวงหาความหลุดพ้น)
3. ประโยชน์ที่ยั่งยืนกับการฟื้นฟูทางการเกษตร
4. การจัดตั้งปุถุชนเหล่ามหาวิชาลัย

โดยบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์สะท้อนความหมายต่างๆ ที่ผู้อ่านสามารถแปลความหมายได้อย่างกว้างขวางตามกรอบจินตนาการที่ผู้อ่านแต่ละคนไปถึง บทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ชี้ให้เห็นถึงการเป็นพระมหากษัตริย์ที่ดีต้องตั้งอยู่บนความเพียรเป็นสำคัญทั้งในยามที่บ้านเมืองเป็นปกติและโดยเฉพาะอย่างยิ่งในยามที่บ้านเมืองประสบวิกฤตการณ์ซึ่งพระมหากษัตริย์เจ้าแผ่นดินมักต้องเป็นผู้นำในการแหวกว่ายสายน้ำที่ปั่นป่วนเสมอ อาจกล่าวได้ว่าบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์สะท้อนถึงวิถีชีวิตของความเป็นพระราชา เพราะพระราชาคือพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นพ่อของแผ่นดิน และชีวิตของพระมหากษัตริย์ก็ไม่แตกต่างไปจากชีวิตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ซึ่งพระองค์ทรงกำพร้าพ่อตั้งแต่วัยเยาว์ ต้องอยู่กับพระมารดาในต่างถิ่น และได้รับการทูลเชิญให้เป็น

พระมหากษัตริย์เฉกเช่นเดียวกับพระมหากษัตริย์แล้วยังคงดำรงอยู่ในความเพียรสืบต่อไป ไม่สามารถจะปลีกพระองค์ลงที่พระราชภารกิจไปแสวงหาโมกขธรรมได้ ต้องทรงทำนุบำรุงมหาชนเพื่อให้พ้นจากอวิชชา ซึ่งสถาบันการศึกษาที่มีอยู่กลับไม่ได้ใส่ใจกับปรัชญาการศึกษาที่แท้จริงตามแบบอย่างของบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ที่ประสงค์ให้มหาชนหลุดพ้นจากความเขลา แต่สถาบันการศึกษากลับส่งเสริมให้มีความลุ่มหลงในการแย่งชิงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้ใช้หมดไปอย่างขาดความยั่งยืน มหาชนยังไม่ได้ตระหนักถึงภัยที่อยู่ข้างหน้าตน การเทศน์ของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าสร้างความจับใจในพระองค์กำลังดำเนินพระราชกรณียกิจอยู่เช่นกัน บทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์นอกจากจะสะท้อนถึงความเพียรในความหมายแรกแล้ว ยังสะท้อนถึงในหลวงในความหมายที่สองที่ทรงประกอบความเพียรเพื่อให้มหาชนหลุดพ้นจากโมหภูมิ โดยมหาชนต้องเข้าใจถึงการพึ่งตนเองเพราะความเพียรไม่สามารถทำแทนกันได้ ผลของความเพียรต้องลงมือกระทำไม่ใช่อาศัยแต่ความคิดที่อยากให้เป็นไป หรือแม้กระทั่งการสวดอ้อนต่อเทพคาฟ้าดิน หากมหาชนต้องใช้ความเพียรอันบริสุทธิ์ที่มาจากความตั้งใจจริงของตนเองประกอบกับการใช้สติปัญญาจึงจะล่วงพ้นความทุกข์ได้ นอกจากนี้ในบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ยังสะท้อนถึงความรักแม่ด้วยพระมหากษัตริย์มีนามจากอภพระเทวีจันทิมา ทั้งทรงเลื่อมใสพระมหากษัตริย์อย่างใกล้ชิด และสนับสนุนพระมหากษัตริย์ในทุกวิถีทางที่ก่อปรด้วยเหตุผล แม้พระเทวีจะทรงให้เงินทุนไปทำการค้า แต่ด้วยความประหยัดของพระมหากษัตริย์ไม่ทรงต้องการที่จะได้เงินทั้งหมดจากพระมารดา แต่ทรงไปทำการค้าขายหารายได้เพิ่มเติมเอง แม้พระเทวีจะเป็นกังวล แต่ก็อนุญาตให้พระองค์ไปเผชิญกับโลกของความเป็นจริง ความรักของพระเทวีที่มีต่อลูกและความรักของพระมหากษัตริย์ที่มีต่อแม่เป็นความรักที่ประเสริฐสุด ไม่แตกต่างไปจากชีวิตของพระองค์จริงๆ

บทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ยังมีความหมายที่สะท้อนสังคมไทย โดยเฉพาะการพัฒนาที่ยั่งยืนจากตัวอย่างของต้นมะม่วงสองต้นที่เกี่ยวพันกับพระราชดำริในเรื่องทฤษฎีใหม่ เศรษฐกิจพอเพียง ความอดทนที่จะรอโดยไม่คิดแย่งชิงเพียงหวังประโยชน์เฉพาะหน้า ตลอดจนปรัชญาการศึกษาที่เน้นการขัดอวิชชาที่เป็นโมหภูมิของมหากษัตริย์ดังเช่นที่ทรงเสนอรูปแบบของปุถุชนเลี่ยมหาวิชาลัย เพิ่มเติมจากสถาบันการศึกษาในรูปแบบเดิมๆที่เน้นแต่ความลุ่มหลง การแข่งขัน และการใช้เทคโนโลยีเช่นเครื่องย่นตกลที่เร่งทำลายทรัพยากรและสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ดังนั้นอาชีพเกษตรกรที่เน้นความยั่งยืน นักการเมืองที่จัดสรรสาธารณประโยชน์โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และครูที่สั่งสอนให้ศิษย์มีสติปัญญาควบคู่กับความรู้จริงพร้อมทั้งหลักสูตรที่ทำให้มหาชนหลุดพ้นจากโมหภูมิอันเนื่องมาจากอวิชชา อาชีพเหล่านี้จะเป็นอาชีพที่มีความหมายต่อสังคมในการพาประเทศชาติให้อยู่รอดอย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม ทุนนิยมในประเทศและทุนนิยมข้ามชาติมีส่วนทำให้มหาชนแสวงหาเงินตราและความร่ำรวยจนไม่ใส่ใจการพัฒนาอย่างยั่งยืน ยิ่งกว่านั้นระบอบที่เงินเป็นใหญ่ทำให้ผู้คนลืมนึกถึงคุณค่าใน

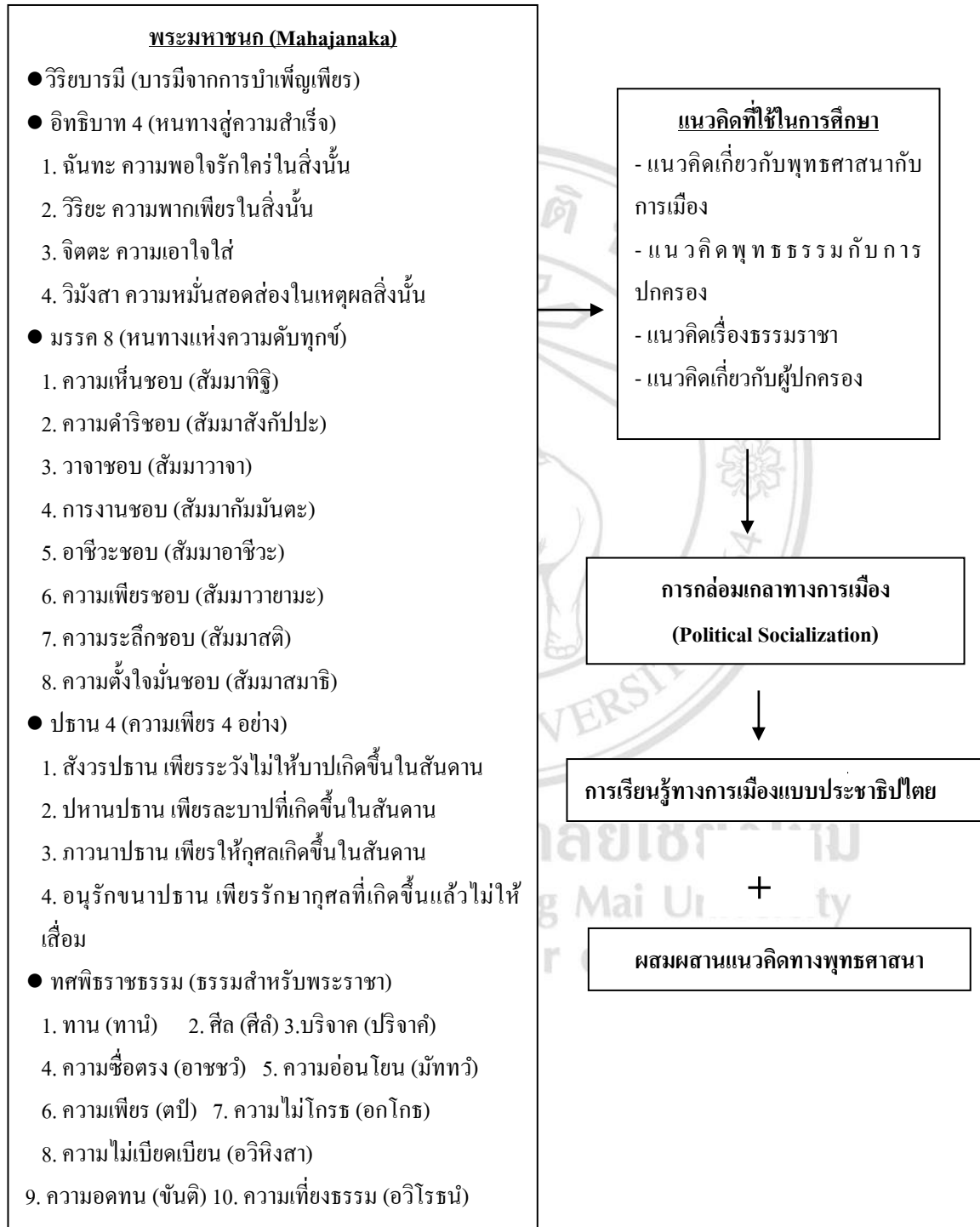
เรื่องพระมหาชนก มหาชนไม่ใช่แต่ทำลายต้นมะม่วงเท่านั้นแต่มหาชนยังทำลายพระมหาชนอย่างไม่
ละอายใจ การแก้ไขมหาชนในส่วนนี้นอกจากจะต้องให้การศึกษาแล้วยังต้องให้ความสำคัญกับ
สถาบันครอบครัว ซึ่งแม้จะเป็นกำลังสำคัญและเป็นศูนย์กลางในการเลี้ยงดูลูกให้เข้าใจบทบาทของ
พระมหาชนก ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นเพราะครอบครัวนอกเหนือจากครูที่ไม่ได้ใส่ใจในเรื่องนี้ดังกล่าว
อย่างจริงจังอันมีส่วนทำให้พระมหาชนกต้องทรงแหวกว่ายท่ามกลางสายน้ำที่ปั่นป่วนโดยยังไม่เห็น
ฝั่งในขณะที่มหาชนยังอยู่ในโมหภูมิจมอยู่กลางสายน้ำ สมควรที่คนไทยตั้งแต่อุปราชถึงคนเล็ขงม้า
และคนเล็ขงช้างต้องหันมาเร่งให้ความสนใจ อ่าน และเข้าถึงบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกซึ่ง
แพร่หลายในหลายลักษณะทั้งที่เป็นฉบับภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ฉบับการ์ตูน ภาพจิตรกรรม และ
อื่นๆที่มหาชนในแต่ละระดับสามารถเลือกอ่านได้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

2.3 กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

การศึกษาครั้งนี้ เราใช้กรอบแนวคิดเพื่อศึกษาการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่ส่งเสริมคุณธรรมและการเรียนรู้ทางการเมืองการปกครองจากพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชน ดังนี้

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดการวิจัย